

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

ISBN 978-617-8430-05-4

© НУ «Одеська юридична академія, 2024
© Автори статей, 2024

<i>Кузнецова Людмила Валентинівна</i> ІСТОРИЗМ ЯК ПРИНЦИП ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА	455
<i>Мишак Дмитро Едуардович</i> УЧАСТЬ ЗАХИСНИКА НА ЗАВЕРШАЛЬНИХ ЕТАПАХ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ	458
<i>Пришедько Олександр Леонідович</i> ПОДАТКОВИЙ КОМПРОМІС ЯК ПІДСТАВА ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	460
<i>Ренкас Анастасія Анатоліївна</i> СПЕЦИФІКА ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПІДОЗРЮВАНОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	461
<i>Філімонов Микита Володимирович</i> ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ, ОТРИМАНИХ ІЗ ВЕБ-САЙТІВ ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ: ПРОБЛЕМИ ДОКТРИНИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	463
<i>Якових Євген Володимирович</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРЕДАЧУ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ НА ВІДПОВІДАЛЬНЕ ЗБЕРІГАННЯ ВЛАСНИКУ Д КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	465

СЕКЦІЯ 11. КРИМІНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

<i>Др'юмін Віктор Миколайович</i> ПОЛЕМОЛОГІЯ ТА ВІЙНА: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ РАКУРС	468
<i>Мандриченко Жанна Василівна</i> ДО ПИТАННЯ ЩОДО УМОВ БУДІВЕЛЬНОЇ АМНІСТІЇ В УКРАЇНІ	471
<i>Melnychuk Tetiana Volodymyrivna</i> ORGANISED CRIME IN POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE: MAPPING THE RISKS	473
<i>Федчун Наталія Олександрівна</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ	475
<i>Цитряк Віктор Ярославович</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРШИХ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ УСТАНОВ ТА СИСТЕМ	477
<i>Альбещенко Олексій Станіславович</i> СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИВАТНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОМПАНІЙ	480

СЕКЦІЯ 12. КРИМІНАЛІСТИКА, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, ПСИХОЛОГІЯ ТА МЕДИЦИНА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУДОЧИНСТВА

<i>Аркуша Лариса Ігорівна, Д'ячкова Марія Олегівна</i> РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	482
<i>Тіщенко Валерій Володимирович</i> ВОЄННА КРИМІНАЛІСТИКА: ПОНЯТТЯ, ПРИЗНАЧЕННЯ І ЗМІСТ	484
<i>Загородній Віктор Євстафійович, Чумак Сергій Прокопійович</i> ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ	486
<i>Ващук Олеся Петрівна</i> ЩОДО МОБІЛЬНОГО ДОДАТКУ СЛІДЧОГО	489
<i>Подобний Олександр Олександрович</i> УТОЧНЕННЯ ТИПОЛОГІЇ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ	491
<i>Самойленко Олена Анатоліївна</i> ЩОДО ТАКТИКИ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЯК СТРУКТУРНОГО ЕЛЕМЕНТУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	494
<i>Цехан Дмитро Миколайович</i> КРИМІНАЛЬНА КАР'ЄРА: ОКРЕМІ МОДЕЛІ ПОБУДОВИ	495
<i>Каркоцький Іван Олексійович</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОПИТУ ЕКСПЕРТА ПІД ЧАС СУДОВОГО СЛІДСТВА	498
<i>Серафимов Олександр Миколайович</i> ЩОДО ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗУМІННЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ, ЯКІ ДІЮТЬ НА ТЕРИТОРІЇ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ	500
<i>Белік Лариса Степанівна</i> ЩОДО КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗКРИТТЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	502

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОПИТУ ЕКСПЕРТА ПІД ЧАС СУДОВОГО СЛІДСТВА

Одним із обов'язків судового експерта, відповідно до статті 12 Закону України «Про судову експертизу», передбачена необхідність на вимогу особи або органу, які залучили експерта, судді, суду дати роз'яснення щодо даного ним висновку [1].

Наявність такої норми є цілком виправданою з практичної точки зору, оскільки складність та багатоаспектність проведеного експертом дослідження, специфіка застосованих при цьому методик, методів, прийомів та науково-технічних засобів викликають труднощі адекватного сприйняття викладеної у висновку експерта інформації посадовими особами, що здійснюють провадження у справі або учасниками такої справи внаслідок відсутності у них відповідної фахової підготовки або необхідного практичного досвіду [2, с. 145].

Таким чином, згідно з прийнятими законодавцем змінами лише суд та слідчий суддя можуть викликати експерта на допит і саме слідчому судді та суду експерт зобов'язаний давати показання [3, с. 17].

Цілком природньо, що суд, слідчий суддя та учасники процесу, не володіючи певними спеціальними знаннями, можуть потребувати допомоги у зв'язку з роз'ясненням питань, що потребують додаткової аргументації експерта.

Слід враховувати, що допит експерта має свою специфіку, яка обумовлюється тим, що він може проводитись виключно після надання експертом свого висновку і стосуватися виключно роз'яснень такого висновку.

Специфіка предмета допиту експерта в суді, наголошує А. Н. Панько, пов'язана із тим, що суб'єкти, які відповідно до законодавства мають право проводити оцінку висновку експерта, не мають власних необхідних спеціальних знань у даній області. Відповідно наданий експертом висновок має бути належним чином аргументований та написаний доступно для того, щоб щого змогли зрозуміти слідчий, слідчий суддя, суд та інші учасниками кримінального провадження [4, с. 283].

Допит експерта у суді, як і допит свідка, проводиться за стандартною схемою у два етапи: спочатку проводиться прямий допит, а потім перехресний. Першою проводить допит експерта сторона, яка виступала ініціатором проведення експертизи.

Важливим є визначення достовірності висновку експерта, тобто правильності відображення матеріальних та нематеріальних слідів. Це робиться шляхом: а) оцінки обраної та застосованої методики на предмет її надійності; б) кількісної та якісної достатності наданих експертові для дослідження матеріалів; в) достовірності наданої експертові вихідної інформації; г) перевірки повноти проведеного експертом дослідження, адже експертний висновок слід уважати неповним, якщо у ньому відсутня вичерпна відповідь на поставлені питання або у ньому взагалі відсутні відповіді на одне чи кілька питань, або ж його складено за результатами дослідження не всіх поданих експерту на дослідження необхідних об'єктів; д) правильності експертної інтерпретації встановлених експертом ознак та їх достатності для висновку.

У разі, якщо проведення експертизи доручалося кільком експертам, які в ході дослідження не дійшли згоди, і кожен із них склав свій висновок стосовно одного і того самого об'єкта дослідження чи питання, суддя має право призначити допит двох чи більше експертів. Запитання експертуам можуть ставитися як в усній, так і в письмовій формі.

Під час допиту у суді експерт вправі користуватися своїми письмовими записами або іншими матеріалами, які він використовував під час проведення експертного дослідження. На прохання експерта, суд може надати йому час для підготовки відповідей на поставлені запитання.

За результатами проведення судового допиту експерта може бути прийняте рішення про необхідність проведення додаткової або повторної експертизи. Це залежатиме від підстав її призначення та кола питань, які підлягають з'ясуванню. Причиною цього може бути ситуація, коли результати допиту експерта не дозволили з'ясувати усі питання, щоб компенсувати неповноту і недостатню ясність висновку, або ж виникли сумніви у правильності експертного висновок, чи він суперечить іншим матеріалам провадження. Рішення щодо обрання певного експерта або експертів, який буде доручено провести експертизу, приймається за погодженням зі сторонами.

Як справедливо зазначає В. О. Коновалова, необхідною умовою результативності допиту є адаптація особи до обстановки допиту [5, с. 77].

Допит експерта в психологічному контексті можна уявити як процес спілкування учасників судочинства, який складається з послідно взаємопов'язаних стадій, котрі підпорядковані досягненню загальної мети. Це стадія сприйняття, обробки та фіксації мислення; стадія передавання інформації від експерта до учасників судочинства та в зворотньому напрямку; стадія переконання учасників процесу в обґрунтованості та об'єктивності експертного дослідження [6, с. 77].

За таких обставин варто підтримати О. М. Моїсєєва, який виступає за процесуальну ефективність допиту судового експерта в режимі відеоконференції. За його словами, дійсно, «під час допиту судового експерта обстановка, у якій він опинився, характеризується більшою емоційною напруженістю та меншими можливостями для пристосування порівняно із ситуацією допиту, наприклад, свідка. Експерт, будучи обмеженим власними спеціальними знаннями, не завжди спроможний чітко й переконливо роз'яснювати спеціальні питання в таких умовах. До того ж, він психологічно не готовий до усної форми спілкування з учасниками судового процесу, позаяк його професія не належить до публічних. Особа, яку не задовольняють результати експертизи та котра намагається протидіяти судовому розгляду шляхом затягування судового слідства, своїми питаннями може ставити експерта у скрутне психологічне становище. Експерт в умовах навіювання від запитань такої особи часто вдається до висловлювань, які не відповідають його процесуальному статусу. Він відчуває невпевненість за напружених умов судового засідання через відсутність на поточний момент довідкових і методичних джерел, інших матеріалів для ефективного застосування ним професійних знань, оскільки він має надавати обґрунтовані та аргументовані відповіді зі спеціальних питань» [7, с. 122].

Таким чином, професійно проведений допит експерта виступає в якості одного з ефективних способів перевірки достовірності його висновку і є одним із структурних елементів процесуального механізму забезпечення реалізації принципу об'єктивності та повноти дослідження в судово-експертній діяльності.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ (зі змін. та допов.) URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
2. Гій Ю. А. Актуальні питання допиту експерта у режимі відео конференції. *Дискусійні питання з теорії та практики сучасної експертизи* : матеріали круглого столу / Запоріж. нац. унт. Запоріжжя, 2020. С. 145–148.
3. Циганюк Ю. В. Імунітет експерта у кримінальному судочинстві під час допиту в суді. *Криміналістичний вісник*. 2018. № 2 (30). С. 15–22.
4. Панько Н. А. Допит експерта в суді як засіб оцінки його висновку. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 280–284.
5. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология. Харків : Изд. СПД ФЛ Вапнярчук Н. Н., 2006. 176 с.
6. Титов А. М., Тютюнник Т. В. Деякі аспекти допиту експерта у кримінальному процесі. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия : Юридические науки*. 2013. Т. 26 (65), № 2-1 (ч. 2). С. 363–368.

7. Моїсєєв О. М. Процесуальне значення допиту експерта. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. пр. Харків, 2009. Вип. 9. С. 120–126.

Ключові слова: судовий розгляд, експерт, допит експерта, висновок експерта, докази, джерела доказів.
Keywords: trial, expert, expert interrogation, expert opinion, evidence, sources of evidence.

Серафимов Олександр Миколайович

Керівник Херсонської спеціалізованої прокуратури у сфері оборони Південного регіону

ЩОДО ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗУМІННЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ, ЯКІ ДІЮТЬ НА ТЕРИТОРІЇ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Сучасні соціально-економічні, політичні та воєнні умови, в яких доводиться функціонувати українському суспільству, обумовили виникнення нової безпекової загрози, пов'язаної зі злочинною діяльністю організованих злочинних угруповань, які діють на території ведення бойових дій. Для розробки дієвих тактичних та методичних рекомендацій зі здійснення виявлення та розслідування таких проявів організованої злочинності важливим є розуміння її сутності та специфіки.

Такі вітчизняні вчені-криміналісти, як Л. І. Аркуша, В. П. Бахін, В. Д. Берназ, П. Д. Біленчук, А. Ф. Волобуєв, О. Ф. Долженков, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. О. Ковалова, А. В. Кофанов, В. В. Лисенко, Г. А. Матусовський, Р. Л. Степанюк, В. В. Тищенко, Д. М. Цехан, Ю. М. Чорноус, В. М. Шевчук, В. Ю. Шепітько, Б. В. Щур та деякі інші у своїх наукових працях неодноразово зверталися до дослідження сутності організованої злочинної діяльності та характеристики різних типів злочинних угруповань, їх структури. Проте питання злочинної діяльності організованих груп, що діють на територіях ведення бойових дій, досі залишається недослідженим.

Аналіз наукових криміналістичних джерел дозволяє констатувати, що вчені оперують різними поняттями для позначення протиправної діяльності організованих злочинних угруповань, зокрема: злочини, що вчиняються злочинними угрупованнями [10]; організована злочинність [2]; злочинна діяльність [1]. Вважаємо за необхідне визначитися із тим, що під собою містить кожна із зазначених категорій, а також визначитися із тим, яка із них у більшій мірі відображає сутність криміналістично значущих обставин проявів протиправної діяльності організованих злочинних угруповань, що діють на території ведення бойових дій.

У навчально-методичному посібнику «Методика і тактика розслідування злочинів» пропонується розглядати злочин як прояв людської діяльності, що може набувати різну форму в залежності від психічного ставлення особи до діяння та його наслідків і характеру самого діяння або поведінки особи [9, с.18]. Фактично ж, у переважній більшості випадків у криміналістичній літературі поняття «злочин» вживається як структурна складова категорії «криміналістична характеристика злочинів» і цікавить науковців як багатoelementна комплексна система опису типових проявів протиправних посягань певного виду. На нашу думку, з позиції криміналістики злочин може розглядатися як комплекс дій з підготовки, вчинення та приховування протиправного діяння, спрямований на досягнення протиправним шляхом мети та/або цілей, визначених злочинцем, у певних умовах та із використанням відповідних знарядь та засобів. Тобто мова йдеться про певний конкретний одиничний факт вчинення протиправного діяння. Тому, на нашу думку, використання навіть множинної форми «злочини» є недосить вдалим для відображення усієї специфіки проявів кримінальної активності організованих злочинних угруповань.